

Sygn. akt V KS 20/20

POSTANOWIENIE

Dnia 23 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Michał Laskowski

w sprawie z wniosku **S. B.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za szkodę i krzywdę, związane w wykonaniem wyroku Sądu Rejonowego w G.

z dnia 20 listopada 1950 r., sygn. akt Sr (...)

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 23 września 2020 r.

skargi Prokuratora Okręgowego w S.

na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 8 czerwca 2020 r., sygn. akt II AKa (...),

uchylający wyrok Sądu Okręgowego w S.

z dnia 6 listopada 2019 r., sygn. akt III Ko (...),

p o s t a n o w i ł :

1. oddalić skargę,

2. kosztami sądowymi postępowania w przedmiocie skargi obciążyć Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

S. B. wystąpił dnia 17 kwietnia 2018 r. do Sądu Okręgowego w G. z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie należne mu jako spadkobiercy zmarłego ojca – E. B. – w związku z wykonaniem wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w G. z dnia 20 listopada 1950 r., sygn. akt Sr (...). Nieważność orzeczenia, na podstawie którego E. B. odbył karę 14 miesięcy i 17 dni

pozbawienia wolności, stwierdzono postanowieniem Sądu Okręgowego w G. z dnia 5 kwietnia 2017 r., prawomocnym od 13 kwietnia 2017r.

W toku postępowania przed Sądem Okręgowym w G. o odszkodowanie i zadośćuczynienie, prokurator podniósł zarzut przedawnienia, albowiem postanowienie stwierdzające nieważność wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego w G. uprawomocniło się z dniem 13 kwietnia 2017 r., zaś obowiązujący w chwili złożenia wniosku przepis art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (zwanej dalej ustawą lutową), przewidywał roczny termin na złożenie wniosku o odszkodowanie lub zadośćuczynienie. Sąd Okręgowy w S., uwzględniając zarzut przedawnienia, wyrokiem z dnia 15 stycznia 2019 r., sygn. akt. III Ko (...), oddalił wniosek S. B..

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 27 czerwca 2019 r., sygn. akt II AKa (...), uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania, zalecając dokonanie ustaleń, czy termin do złożenia wniosku nie został zachowany z uwagi na błędne pouczenie strony i rozważenie znaczenia tej okoliczności oraz ustalenia czy usprawiedliwia ona uchybienie terminowi i nie nakazuje nieuwzględnienia zarzutu przedawnienia, jako czynionego sprzecznie z zasadą wyrażoną w art. 5 k.c.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 6 listopada 2019 r., sygn. akt III Ko (...), po ponownym rozpoznaniu sprawy, oddalił wniosek w całości.

Pełnomocnik wnioskodawcy wywiódł apelację od tego orzeczenia, zarzucając mu :

1. obrazę art. 8 ust 2 ustawy lutowej w zw. z art. 4 § 1 k.k., polegającą na stosowaniu przepisów w starym brzmieniu, pomimo nowelizacji przedmiotowej ustawy, która weszła w życie dnia 29 października 2019 r., wydłużającej okres do złożenia wniosku o odszkodowanie z 1 do 10 lat od uprawomocnienia orzeczenia, stwierdzającego nieważność;
2. obrazę przepisów postępowania, mającą wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, tj. art. 7 k.p.k., poprzez dowolną a nie swobodną ocenę materiału dowodowego.

Podnosząc powyższe, Pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez zasądzenie na rzecz S. B. od Skarbu Państwa zadośćuczynienia w kwocie 150 tys. zł wraz z ustawowymi odsetkami, ewentualnie, zasądzenie na rzecz wnioskodawcy kwoty 100 tys. zł. wraz z odsetkami oraz orzeczenie o ponoszeniu kosztów postępowania przez Skarb Państwa.

Wyrokiem z dnia 8 czerwca 2020 r., sygn. akt II AKa (...), Sąd Apelacyjny w (...) uchylił zaskarżony wyrok i sprawę z wniosku S. B. przekazał Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania.

Na wyrok ten skargę złożył Prokurator Okręgowy w S. , zaskarżając go w całości na korzyść wnioskodawcy i stawiając zarzut naruszenia art. 437 § 2 k.p.k., poprzez jego niezasadne zastosowanie i w konsekwencji uchylenie orzeczenia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, w sytuacji gdy Sąd Apelacyjny w (...) dysponował całością materiału dowodowego, pozwalającego zarówno na ustalenie podstaw do zasądzenia na rzecz wnioskodawcy odszkodowania lub zadośćuczynienia, jak i wysokości kwot, jakie przysługiwałyby zmarłemu E. B., a jedyną czynnością dowodową, która powinna zostać podjęta jest ustalenie, czy oprócz wnioskodawcy istnieją inne niż S. B. osoby uprawnione do uzyskania odszkodowania lub zadośćuczynienia – co może wykonać Sąd II instancji.

Na tej podstawie skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 8 czerwca 2020 r. w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W pisemnym stanowisku z dnia 14 lipca 2020 r., pełnomocnik wnioskodawcy poparł skargę oskarżyciela publicznego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga Prokuratora Okręgowego w S. nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny słusznie zwrócił do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji

sprawę z wniosku S. B. o odszkodowanie i zadośćuczynienie, ponieważ nie zapadło merytoryczne rozstrzygnięcie co do treści żądania. Z tego względu konieczne jest przeprowadzenie postępowania w I instancji w całości i ustalenie, czy, a jeśli tak, to w jakiej wysokości roszczenie wnioskodawcy jest zasadne,

niezbędna jest również ocena podniesionego przez prokuratora zarzutu przedawnienia roszczenia w świetle art. 5 k.c. Okoliczności te stanowią zasadniczy przedmiot postępowania i, w związku z tym, nie powinny być ustalane po raz pierwszy przez Sąd II instancji.

Zgodnie z treścią art. 437 § 2 k.p.k. sąd odwoławczy może uchylić orzeczenie i przekazać je sądowi I instancji do ponownego rozpoznania tylko w jednym z trzech przypadków: zaistnienia bezwzględnych przyczyn odwoławczych, konieczności przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego w całości oraz wówczas, gdy wydanie wyroku reformatoryjnego naruszyłoby reguły *ne peius*, wskazane w art. 454 § 1 i 3 k.p.k.

Ratio legis instytucji skargi na wyrok sądu odwoławczego stanowi ograniczenie liczby wyroków kasatoryjnych do tych sytuacji, w których przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi *meriti* jest niezbędne dla realizacji celów postępowania karnego. Zadaniem Sądu Najwyższego, rozpatrującego skargę, zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w uchwale Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów z dnia 25.01.2018, sygn. akt I KZP 13/17, jest wyłącznie skontrolowanie, czy zachodzi tzw. bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 k.p.k. albo czy sąd odwoławczy uchylił wyrok mimo braku formalnych przeszkód określonych w art. 454 k.p.k. do wydania wyroku zmieniającego oraz czy jest konieczne przeprowadzenie w całości przewodu sądowego (art. 437 § 2 in fine k.p.k.).

Sąd Apelacyjny, rozpatrując apelację pełnomocnika wnioskodawcy zwrócił uwagę, że Sąd I instancji niesłusznie oddalił wniosek o odszkodowanie i zadośćuczynienie, związane z wykonaniem wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w G. z dnia 20 listopada 1950 r., sygn. akt Sr (...), nie ustalając wysokości roszczenia. Roszczenie S. B. nie uległo wygaśnięciu w związku z upływem rocznego terminu do złożenia wniosku o zasądzenie na jego rzecz świadczenia pieniężnego, tylko przekształciło się w zobowiązanie naturalne. W związku z przedawnieniem roszczenia dłużnik – w niniejszej sprawie Skarb Państwa – zyskał natomiast możliwość uchylenia się od zaspokojenia żądania wnioskodawcy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., sygn. akt I CSK 332/08). To, czy zarzut przedawnienia podniesiony przez prokuraturę na rozprawie dnia 8 stycznia

2019 r. jest dopuszczalny, czy pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego – powinno być przedmiotem oceny Sądu I instancji (potrzebę pogłębionej analizy tej kwestii dostrzegł Sąd Apelacyjny już w pierwszym wyroku kasatoryjnym z dnia 27 czerwca 2019 r., sygn. akt II AKa (...). Warto w tym miejscu nadmienić, że uchylenie, wyrokiem z dnia 27 czerwca 2019 r. nastąpiło z tożsamych, co w zaskarżonym obecnie wyroku powodów, w związku z potrzebą przeprowadzenia na nowo i w całości przewodu sądowego, albowiem „ewentualne wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia w przedmiocie zasadności wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie po raz pierwszy przez sąd *ad quem*, *de facto* pozbawiłoby strony możliwości zaskarżenia orzeczenia zwykłym środkiem odwoławczym (...)” (uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 27 czerwca 2019 r., str. 5, k. 93).

W toku ponownego rozpoznania sprawy przed Sądem Okręgowym w S. nastąpiła zmiana stanu prawnego w związku z nowelizacją ustawy lutowej ustawą z dnia 30 sierpnia 2019 r., na mocy której doszło do wydłużenia terminu do wniesienia wniosku o odszkodowanie lub zadośćuczynienie z 1 roku do 10 lat. Pełnomocnik wnioskodawcy, oskarżyciel publiczny, a także Sąd Okręgowy w S. – w autokorekcie orzeczenia, dokonanej w końcowej części uzasadnienia wyroku – uznali tę zmianę regulacji za relewantną w okolicznościach niniejszej sprawy, przyjmując, iż w świetle nowych przepisów S. B. złożył pismo inicjujące postępowania odszkodowawcze w terminie. Mimo uwag poczynionych przez Sąd Okręgowy w S. na kartach 8-10 uzasadnienia wyroku z dnia 6 listopada 2019 r., sygn. akt III Ko (...), nie można uznać tego orzeczenia za ustalające wysokość roszczenia wnioskodawcy, skoro w części dyspozytywnej przedmiotowej orzeczenia Sąd wniosek oddalił – jako złożony po terminie.

Sąd Apelacyjny – w objętym skargą orzeczeniu – krytycznie ocenił wyrok Sądu I instancji i, dostrzegając potrzebę zbadania sedna sprawy, przekazał ją Sądowi *meriti* do ponownego rozpoznania. Podkreślił przy tym, że pełnomocnik wnioskodawcy oraz Sąd w końcowej części uzasadnienia błędnie uznali, iż art. 4 k.k. znajduje zastosowanie w sprawie o odszkodowanie i zadośćuczynienie oparte na art. 8 ustawy lutowej. Roszczenie wnioskodawcy ma bowiem charakter cywilnoprawny i, w związku z tym, o jego przedawnieniu decydują regulacje prawa

cywilnego – te zaś, co do zasady, nie przewidują konieczności stosowania najnowszych regulacji do oceny sytuacji stron, a wręcz przeciwnie – nakazują stosować stan prawny z chwili powstania stosunku prawnego. Sama ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r., nowelizująca ustawę lutową, nie zawiera przepisów przejściowych regulujących sytuację podmiotów, które nabyły prawo do odszkodowania, ale upłynął już roczny termin do złożenia wniosku, a jednocześnie od wydania orzeczenia stwierdzającego nieważność wyroku minęło mniej niż 10 lat. W tej sytuacji zastosowanie znajdują ogólne przepisy intertemporalne postępowania cywilnego (przepisy te wymienia po kolei Sąd Apelacyjny na kartach 3 i 4 uzasadnienia). Reasumując, fakt wydłużenia okresu przedawnienia roszczeń z art. 8 ustawy lutowej ustawą nowelizacyjną z dnia 30 sierpnia 2019 r. nie wpływa na sytuację prawną S. B., gdyż ta oceniana winna być w świetle przepisów poprzednio obowiązujących. Przedstawione poglądy Sądu Apelacyjnego stanowić powinny przedmiot rozważań w toku ponownego rozpoznania sprawy.

Wydaje się przy tym, że intencje ustawodawcy, który w nowelizacji ustawy lutowej uznał konieczność wydłużenia terminu dochodzenia przed sądem roszczeń aż o 9 lat, mogą być argumentem brany pod uwagę przy ocenie dopuszczalności zarzutu przedawnienia. Ta oraz inne okoliczności – takie jak niepełna czytelność pouczenia – powinny być wzięte przez Sąd pod uwagę przy merytorycznym rozpoznaniu wniosku – któremu nie stoi na przeszkodzie fakt przedawnienia roszczenia. Wymaga to przeprowadzenia postępowania na nowo i ustalenia podstawowych kwestii – dlatego słusznie Sąd Apelacyjny, uwzględniając zasadę dwuinstancyjności, skierował sprawę do ponownego rozpoznania przed Sądem I instancji.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy orzekł, jak na wstępie.